

УДК 336.717.1

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Поляниця О.В., Яківець В.С.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

У статті розглянуто особливості розвитку електронних платіжних систем в Україні та стратегія подальшого розвитку. Представлені теоретичні основи функціонування платіжної системи України, здійснено класифікацію платіжних систем. Проаналізовано сучасний стан розвитку платіжної системи. Розглянуто основні організаційно-правові засади функціонування платіжних карток.

Ключові слова: платіжна система України, Система електронних платежів.

Актуальність проблеми. Останнім часом у всьому світі розвиток систем електронних грошей характеризується поступовим звуженням сфери використання готівки та паперових платіжних документів, переходом до нових платіжних інструментів і сучасних технологій платежів. Електронні гроші широко залучаються до обігу і стають важливим інструментом фінансової інфраструктури економічно розвинутих країн. аналогічні процеси відбуваються і в Україні [12].

Платіжні системи в Україні дозволяють зручно проводити розрахунки, не замислюючись валютні різниці, черги в банківських касах, час перерахування грошей та інше. Електронні платіжні системи – це фактично електронний еквівалент звичайних грошей, які використовуються при розрахунках між покупцем.

Загальні засади функціонування платіжних систем в Україні регулюються Законами Укра-

їни «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків» [1], «Про банки і банківську діяльність» [2], «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [3] та іншими законодавчими актами України та Національного банку України.

Незважаючи на важливість платіжної системи як атрибуту національного господарства кожної країни, наукові дослідження даного макроекономічного явища не набули достатньої якості та кількості. Ознайомлення з тематикою публікацій в економічних виданнях підтверджує даний висновок. Серед сучасних макроекономістів зазначеною проблематикою займаються такі вчені, як Сениц П.М [8], Кравчук В., [6], Герасимова С.В., [4], Демківський А.В., [5], Савін К., [9], Мовчан О.А. [7], та інші.

Постановка проблеми. Метою дослідження є вивчення особливостей розвитку електронних

платіжних систем України, їх сучасного стану, перспектив, та особливостей розвитку.

Результати дослідження. Прогнозування розвитку електронних грошей в Україні є складною справою, оскільки цей засіб платежу сьогодні ще не має правового підґрунтя для свого існування. Якщо емісія електронних грошей на карткових носіях (наперед оплачених карток міжнародних платіжних систем та електронних гаманців НСМЕП) за відсутності в законодавстві належних правових положень регулюється нормами щодо емісії платіжних карток і здійснюється в Україні лише банками, то системи розрахунків електронними грошима програмного типу (Інтернет гроші, технологія PayCash, WebMoney Transfer тощо) та небанківські емітенти цих грошей працюють в умовах правової невизначеності. Вони на власний ризик упроваджують сучасні схеми розрахунків, на свій розсуд дбають про захист користувачів та управляють фінансовими й нефінансовими ризиками [8].

Сучасні платіжні системи є важливою системою економічної і фінансової інфраструктури будь-якої країни. Українські власники карток дедалі частіше переходять від зняття готівки з банкоматів до безготівкової оплати [6].

Ринок платіжних карток в Україні почав формуватися у 1996 році, коли вітчизняними банками було емітовано перші картки міжнародних платіжних систем MasterCard International і Visa International. Основними економічними передумовами введення карток в Україні стали:

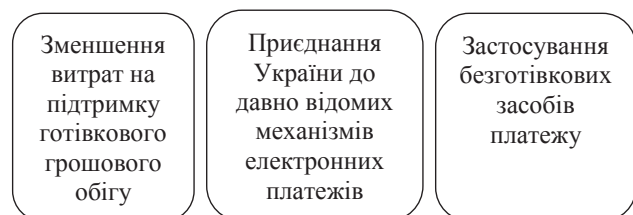

Рис. 1. Основні економічні передумови введення карток в Україні

Поряд з цим найбільші українські банки розпочали емісію локальних платіжних карток внутрішньобанківських (одноемітентних) платіжних систем. [4].

Електронна платіжна система – це нова сучасна ланка та різновид економічних операцій стосовно обміну грошей на товар чи послугу. Для електронних платежів задіяні банківські автомати, магнітні картки, картки з мікропроцесорами [5]. Електронний платіжний засіб може існувати в будь-якій формі, на будь-якому носії, що дає змогу зберігати інформацію, необхідну для ініціювання електронного переказу. Електронний платіжний засіб має відповідати вимогам щодо захисту інформації, передбаченим цим Законом та нормативно-правовими актами Національного банку України [1].

Види електронних платіжних засобів поділяються на:

1. на базі мереж (торгівля в мережі Інтернет)
2. на базі карток (пластикові карти як інструмент розрахунків та кредитування).

1. Інтернет дає можливість вітчизняним компаніям вийти на світовий ринок, розширює канали збуту, поєднує постачальників і покупців

у єдину систему. Обороти електронної торгівлі становить такі значні суми, що ігнорувати або применшувати значення цього відносно нового сектору економіки не можна. Ведення великомасштабного бізнесу в сучасних умовах без використання інформаційних технологій неможливе. Україна ще дуже відстає в розвитку й поширеності електронної торгівлі від розвинених країн, що пояснюється певними причинами.

Стрімке зростання електронної торгівлі та її вплив на українське суспільство й економіку викликає потребу в ефективному державному регулюванні даної сфери. В електронній торгівлі зацікавлені різні сфери бізнесу. Електронна торгівля має принести українській економіці й суспільству наступні вигоди: інвестиції, дохід від експортних операцій, підвищення заробітної платні, а також збільшення бази оподаткування. Розвиток електронної торгівлі багаторазово збільшує потенціал експорту товарів і послуг. По мірі зміцнення позицій національної промисловості й підвищення якості товарів українські компанії зможуть поширювати свою продукцію також в інших країнах. Це сприятиме посиленню національних підприємств, збільшенню бази оподаткування й доходів держави від збору податків і мита [13].

Таблиця 1.1

Особливості переваг та недоліків інтернет торгівлі

Переваги:	Розвиток електронної торгівлі не обходиться без потенційних ризиків:
Електронна торгівля допомагає малим і середнім підприємствам конкурувати з більшими підприємствами, даючи їм можливість одержати ширший ринок споживачів і допомагаючи знайти способи зменшення витрат.	1. шахрайство
Розвиток малих підприємств підкріплює економічний розвиток, а в підсумку відбувається економічне зростання, розширення бази оподаткування й попиту на супутні послуги.	2. ухилення від оподаткування
Електронна торгівля також переборює традиційні бар'єри бізнесу: територіальну віддаленість і нестачу інформації щодо можливостей ринку. Компаніям уже не потрібно підтримувати зайвий персонал або здійснювати більш капіталовкладення у розвиток фахівців.	3. недотримання конфіденційності
Інтернет і електронна торгівля збільшують рекламні можливості.	4. порушення прав інтелектуальної власності

2. Платіжна картка – це один з видів безготівкових розрахунків, засіб ідентифікації її власника та ін. Визначення картки наведено в п. 1.27 ст. 1 Закону № 2346 платіжна картка – спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої у встановленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу грошей з рахунка платника чи відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, тощо.

Платіжні організації платіжних систем, учасники платіжних систем та оператори послуг платіжної інфраструктури мають право здійснювати діяльність в Україні виключно після їх реєстрації Національним банком України. [1] Користуватись платіжною картою може як фізична, так і юридична особа.

Банківська платіжна картка – виготовлена згідно зі стандартом ISO/IEC 7810 ID-1 формату із спеціального стійкого до механічних пошкоджень пластику пластика стандартних розмірів 54x86x0,76 мм, яка використовується для ідентифікації її користувача (власника), для способу фіксації інформації і як аналог платіжних засобів.

Таблиця 1.2
Загальні дані про кількість клієнтів,
платіжних карток в Україні за 2009-2016 роки

Дані за станом на:	Банки-члени карткових платіжних систем (шт.)	Держателі платіжних карток (тис. осіб)	Платіжні картки (в обігу) (тис. шт.)	Платіжні картки (активні) (тис. шт.)
01.01.2009	139	37 232	45 346	38 576
01.01.2010	146	39 395	44 469	29 104
01.01.2011	141	39 942	46 375	29 405
01.01.2012	142	35 179	57 893	34 850
01.01.2013	142	44 339	69 826	33 106
01.01.2014	143	49 719	69 726	35 622
01.01.2015	128	51 649	70 551	33 042
01.01.2016	98	43 058	59 307	30 838

Залежно від умов, за якими здійснюються платіжні операції з використанням платіжної картки, можуть застосовуватися дебетова, дебетово-кредитна та кредитна платіжні схеми.

Дебетова схема передбачає здійснення користувачем платіжних операцій з використанням платіжної картки в межах залишку коштів, які обліковуються на його рахунку.

Платіжна дебетна картка досить зручна і проста у користуванні: її можна швидко оформити, за нею майже немає обмежень при одержанні готівки з поточного рахунку, нею можна вносити готівку на рахунок, тощо.

Кредитна схема передбачає здійснення користувачем платіжних операцій з використанням платіжної картки за рахунок коштів, наданих йому банком у кредит або в межах кредитної лінії [3]. Це універсальний платіжний засіб, за допомогою якого власник картки може здійснювати платежі за товари та послуги і отримувати готівку наданим банком [10].

Рис. 2. Класифікація платіжних карток

Деякі платіжні системи можуть випускати тільки картки визначеного типу. Наприклад, American Express і Diners Club випускають тільки кредитні картки, а інші менш відомі системи (особливо ті, котрі працюють тільки в рамках однієї країни) не ризикують зв'язуватися з кредитними картками і випускають тільки дебетові карти. Світові лідери VISA і MasterCard/ EuroPay випускають та обслуговують як кредитні, так і дебетові картки.

Під час застосування дебетово-кредитної схеми користувач здійснює платіжні операції з використанням платіжної картки в межах залишку коштів.

Основні організаційно-правові основи функціонування платіжних карток регулюються законами України про «Про банки і банківську діяльність» [2], «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [3]. Законом України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» визначені загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, поняття та загальний порядок проведення переказу грошей в межах України, а також встановлює відповідальність суб'єктів переказу.

Законом України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» введений термін основного елементу автоматичних платіжних систем – банківський автомат самообслуговування – програмно-технічний комплекс, що надає можливість держателю спеціального платіжного засобу здійснити самообслуговування за операціями одержання грошей у готівковій формі.

Система надає НБУ великий діапазон засобів централізованого керування проведенням розрахунків, основні інструменти якого зосереджені в СМР. СМР приймає від уповноважених осіб і надає іншим підсистемам розрахунків керівну інформацію для організації проведення розрахунків.

У ролі об'єктів моніторингу розглядаються як кореспондентські рахунки, так і резервні рахунки комерційних банків. НБУ має засоби для підвищення ефективності використання обмежених сальдо при розрахунках, зокрема, існують механізми надання частини резервного фонду для виконання платежів, переміщення коштів між рахунками для підтримання ліквідності тощо [11].

Сьогодні в Україні мається досвід емітування як закордонних карток по ліцензії найбільших фінансових асоціацій (VISA International, Master-Card, Cirrus/Maestro, EuroPay, Union Card), так і власних гривневих дебетних карт – пілотний проект системи масових безготівкових споживчих платежів Національного банку України (НСМЕП) [12].

З огляду на сучасні тенденції ринку та розуміння суті платіжних карток як ключа доступу до всіх послуг, що надає банк, перш за все, слід зосередити увагу на таких ознаках, як схема використання, технологічне вирішення картки, спосіб нанесення ідентифікаційної інформації та тип договірної схеми. На рисунку 2 зображено класифікацію платіжних карток [9].

На сьогоднішній день в Україні експлуатуються 3 платіжних системи з платіжними пластиковими картками та системами банкоматів [18]:

1. Міжнародна платіжна система VISA International Service Association (США) з процесинговим центром в США, Європі та на інших континентах [7].

2. Міжнародна платіжна система MasterCard International (США)+ Europay International (ЕС) з процесинговим центром в США та Європі [20].

Національна платіжна система НСМЕП (Україна) з процесинговим центром в Україні

3. Національна платіжна система НСМЕП (Україна) з процесинговим центром в Україні.

Національний банк впровадив також всеукраїнську систему ТОПАЗ – авторизаційно-транзакційний телекомунікаційний центр для ліцензійних карток VISA International, Master-Card, Cirrus/Maestro [14].

Всі види карток VISA зручні в обігу, відповідають необхідним вимогам безпеки і дозволяють приватним особам користуватися різними до-

датковими послугами, а корпоративним клієнтам підвищити ефективність фінансового управління підприємством.

Системою Visa розроблено цілий ряд платіжних карток, призначених для різних категорій клієнтів, які відповідають їх способу життя і індивідуальним потребам. Visa пропонує банкам три основні види карток для фізичних осіб.

Висновки. Проведене дослідження електронних платіжних систем показало, що саме НСМЕП є перспективним розвитком для платіжних систем в Україні. Аналіз статистичних даних засвідчив наявність позитивної тенденції зростання, щодо платіжних карток, які перебувають в обігу. Сучасний етап розвитку в банківському секторі переживає деякі зміни в перебудові направлені на задоволення потреб учасників СЕП, здобуття високого рівня безпеки та надійності проведення міжбанківських переказів.

Список літератури:

1. ЗАКОН УКРАЇНИ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 37, ст.488) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5284-17>
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121 (із змін і доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.
3. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», із змін та доп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.kiev.ua.
4. Герасимова С. В. Тенденції запровадження карткових платіжних інструментів в Україні / С. В. Герасимова, І. О. Дмитрієва // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 3 (15). – С. 137-140.
5. Демківський А.В. Гроші та кредит: навч. посіб. / А.В. Демківський. – К.: Дакор, 2005. – 528 с.; Щетинін А.І. Гроші та кредит: підручник / А.І. Щетинін. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 432 с.
6. Кравчук В. Ринок карткових платежів України: міжнародний досвід та національне регулювання: аналітичний звіт / В. Кравчук, О. Прем'єрова. – К.: АДЕФ-Україна, 2012. – 60 с.
7. Мовчан О.А. Система електронних розрахунків з застосуванням платіжних карток // Вісник Національного банку України – 2010 – № 6 – С. 38-41.
8. Сениц П. М. Світовий досвід та перспективи розвитку електронних грошей в Україні [Електронний ресурс] / П. М. Сениц, В. М. Кравець. – К., 2008. – 149с. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=70690>.
9. Савин К. Платежные карты как современный инструмент банковского маркетинга // Банковское дело. – 2010. – № 1. – с. 40-46.
10. Навчальні матеріали онлайн. Банківська платіжна картка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/18060203/finansii/bankivska_platizhna_kartka
11. Навчальні матеріали онлайн. Розвиток платіжної системи України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/bank/20768/>
12. Офіційний Інтернет-сайт представництва VISA в Україні, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visa.com.ua/ua/uk.ua/merchants/acceptingvisa/identifyingcards.sht>
13. УДК 658.849 (477) І.І. Помінова, ст. викл.
14. Банківська платіжна картка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Банківська_платіжна_картка

Поляница А.В., Якивец В.С.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ ПЛАТЕЖНЫХ СИСТЕМ В УКРАИНЕ

Аннотация

В статье рассмотрены особенности развития электронных платежных систем в Украине и стратегия дальнейшего развития. Представлены теоретические основы функционирования платежной системы Украины, осуществлена классификация платежных систем. Проанализировано современное состояние развития платежной системы. Рассмотрено основные организационно-правовые основы функционирования платежных карточек.

Ключевые слова: платежная система Украины, Система электронных платежей.

Polyanica A.V., Yakivets V.S.

Kharkiv National University of Construction and Architecture.

FEATURE OF DEVELOPMENT ELECTRONIC PAYMENT SYSTEM IN UKRAINE

Summary

Feature of development electronic payment system in Ukraine and strategy for its further development was examined in this article. Presents the functioning of theoretical basis and implemented classification of the Ukrainian payment system. Has been Analyzed modern way of developing payment system. Considered foundation form of incorporation of the functioning payment cards.

Keywords: Ukrainian payment system, electronic payment system.